

วายังเซียม

อนันต์ วัฒนานิก

กำเนิดการเล่นหนัง

ไทย-เขมร-ชวา (อินโดเนเซีย) มีหนังและการแสดงหนังคล้ายคลึงกันมาก เชื่อกันว่าต่างก็รับแบบอย่างมาจากอินเดีย ที่เรียกว่า "ฉายนาคกะ" พร้อมกับวัฒนธรรมทางศิลปกรรม วรรณกรรม ที่ใช้ในการแสดงหนังคือ ภาพยนตร์รามณะและภาพยนตร์มหากาพย์

หนังที่แสดงในยุคแรกของไทย มีชื่อว่า "หนังใหญ่" ของชาวเรียก "วายังปัวว" เขมรเรียก "หนังเสป็ด" (Nangspek) หนังเหล่านี้ใช้รูปตัวหนังที่แสดงสูงใหญ่ บางตัวมีความสูงถึง 80-90 เซนติเมตร เวลาแสดงต้องใช้คนผลัดกันเชิดไม่น้อยกว่า 5-8 คน และคนพากย์อีกต่างหาก ผิดกับหนังตะลุง วายังเซียม และวายังกุลิด (หนังชวา) ที่แสดงกันอยู่ในปัจจุบัน ใช้คนคนเดียวทั้งพากย์บทและเชิดตัวหนังเสร็จ

การแสดงหนังใหญ่ นอกจากใช้คนเชิดและใช้เครื่องประกอบดนตรีมากชนิดแล้ว ยังเสียเวลาและสิ้นเปลืองเงินทองในการสร้างตัวหนังมากมาย ทั้งไม่สะดวกในการนำหนังไปแสดงใน

ท้องถิ่นที่ห่างไกล จึงเกิดช่างศิลปคิดประดิษฐ์ตัวหนังให้เล็กลง และสามารถทำให้ตัวหนังเคลื่อนไหวแสดงท่าทางต่าง ๆ เข้ากับบทพากย์ได้ดีอีกด้วย จึงเป็นที่นิยมแพร่หลายรวดเร็วไปทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ดังปรากฏภาพเป็นหลักฐานอยู่ในเงินเหรียญของชาวสมัยยุคอาณาจักรมัชปหิตรุ่งเรือง ระหว่างปี พ.ศ. 1836 ถึง พ.ศ. 2063 ร่วมสมัยสุโขทัยถึงยุคอยุธยาตอนต้น เหรียญชวามีด้านหนึ่งเป็นภาพตัวอิเหนาและบุษบาภาไฉะ ส่วนอีกด้านเป็นภาพตัวสมาและรูปตัวคูหะ รูปตัวหนังดังกล่าวเป็นรูปของหนังชวา หรือวายังกุลิด จึงเชื่อได้ว่าผู้คิดสร้างตัวหนังขนาดเล็กนี้ต้องเป็นชาวเมืองมัชปหิต การที่ตัวหนังแบบใหม่และนิยายอิเหนากำลังเป็นที่นิยมของผู้คนในสมัยนั้น จึงสร้างเหรียญให้มีรูปตัวหนังไว้เป็นที่ระลึกเช่นเดียวกับการผลิตเหรียญกษาปณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้ใช้รูปบุคคลสำคัญแล้วยังทำรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับเรื่องราวเหตุการณ์อีกด้วย

นิยายอิเหนาและหนังชวาเข้าสู่เมืองไทยราวตอนกลางสมัยมัชปหิต ประมาณปี พ.ศ. 2002 ถึง พ.ศ. 2020 เมื่อสุลต่านมันชอร์กษัตริย์มะละกาได้เจ้าหญิงจินดรา กิรานา พระราชธิดากรุงมัชปหิต มาเป็นประไพหม่อสุรี ข้าราชการบริวารเจ้าหญิงได้นำเรื่องอิเหนาและหนังชวามาสู่แคว้นมะละกา แล้วเลยมายังเมืองปัตตานี

มีเรื่องอิเหนาอยู่สำนวนหนึ่งชื่อ KELANA ANAKAN SERIPANJI (เกอลานอนากันสรีปันหยี) สันนิษฐานว่าผู้แต่งเป็นชาวเมืองตานี เพราะอิเหนาสำนวนนี้มีแคว้นตานีปรากฏอยู่ด้วย ซึ่งแตกต่างไปจากอิเหนาสำนวนอื่น ๆ จากนั้นก็ไปปรากฏหลักฐานขึ้นในแผ่นดินสมเด็จพระเจ้าบรมโกศรู้ว่าเจ้าฟ้ามงกุฎ เจ้าฟ้าคุณชาล ได้ทรงนิพนธ์บทละครอิเหนาขึ้น จากการทำนางข้าหลวงซึ่งเป็นชาวเมืองตานีเป็นผู้เล่าเรื่องฉาว

หนังชวาเข้าสู่กรุงรัตนโกสินทร์ ในปี พ.ศ. 2329 เมื่อสมเด็จพระบวรราชเจ้ามหาสุรสิงหนาท รับสั่งให้อพยพ

อนาคตของหนังว้ายังเซียม จะยืนยงอยู่ในรูปของการอนุรักษ์ไว้เพื่อระลึกถึงอดีตของมหรสพประเภทนี้ หรือดำรงได้ด้วยศิลปะของตนเอง

ในท่ามกลางภาพยนตร์ โทรทัศน์ และความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมย่อมขึ้นอยู่กับดารlings รุ่นใหม่ ที่สามารถพัฒนาองค์ประกอบของการแสดงหนังได้แก่นิยาย ดนตรี ลีลาการเชิดตัวหนังมุขตลก และคำพากย์ ซึ่งถึงจิตใจคนดูได้เพียงใด □

ครอบครัวชาวเมืองตานีเข้ามาตั้งรกรากอยู่ในบริเวณริมคลองมหานาคและแถวบริเวณหน้าวัดชนะสงคราม ครั้นถึงรัชสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ กวีในพระราชสำนักได้ถ่ายทอดภาพพจน์ตัวหนังชาวออกมาเป็นอักษรครั้งแรก ดังปรากฏอยู่ในหนังสือขุนช้างขุนแผน ตอนทำศพนางวันทอง ความว่า “เหล่าเจ้าพวกหนังแขกแทรกเข้ามา พิศุขหน้าตามันป้อหลอ รูปร่างโสมมผมหยิกงอ จมูกโด่งโค้งคอเหมือนเปรตยีน”

ผู้ประพันธ์บทเสภาตอนนี้คือขุนสุนทรโวหาร (ภู่) ผู้เขียนจึงตั้งข้อสันนิษฐานว่า สุนทรโวหารน่าจะประสมการแต่งการได้ชมหนังชาวในงานถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระศรีสุลาลัย พระราชชนนีพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ ในปี พ.ศ. 2379 มา ประพันธ์เป็นกลอนแสดงขึ้นเป็นแน่ ทั้งนี้เนื่องจากพงศาวดารเมืองสงขลา กล่าวว่าในงานถวายพระเพลิงพระศพครั้งนี้ พระยาสงขลาได้นำพระยาดานี พระยาอิริง พระยาสาวยบุรี พระยาชะลา พระยาระแงะ และพระยารามันห์ เข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าฯ อีกด้วย คงจะมีพระยาใดพระยาหนึ่งนำหนังชาวเข้าไปแสดงถวายหรือไม่ก็หา

“ดาลัย” หนังชาวที่อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพฯ มาแสดงก็ได้

ในสมัยเดียวกันนี้ พระมหามนตรี (ทรัพย์) ก็ได้กล่าวถึงหนังชาวไว้ในหนังสือบทละคร เรื่องระเด่นลันไดของท่านว่า

“นุ่งกางเกงเซียมหลองลงกรณ
ผ้าทิพย์อำภรณ์พื้นขาว
เจียรระบาดเสมียนละว้ามาแต่ลาว
ดูราวหนังแขกเมื่อแรกมี”

จากการสัมภาษณ์นายแวอุเซ็ง มาและ นายดาลิ่งหนังชาวชาวอำเภอมาขอ เล่าว่าบรรพบุรุษของตนชื่อ อา-แคะ มาจากชวา มีอาชีพเล่นหนังเข้ามาปัตตานีเมื่อใดจำไม่ได้ ทราบเพียงว่าตัวนายแวอุเซ็งเอง เป็นผู้สืบทอดการเล่นหนังชวาจากอาแคะเป็นคนที 8 เรื่องอิเหนาที่นายแวอุเซ็งใช้แสดงหนังคล้ายคลึงกับเรื่องปิ่นหยุกดาสะมิรังที่ “หวันเต๊ะ มารดาเจ้าพระยาไทรบุรีมอบให้ทอพระสมุดสำหรับพระนคร”² แสดงให้เห็นว่าเรื่องอิเหนาและหนังชาวเข้าสู่เมืองตานีจากชวาโดยตรง และผ่านทางรัฐมาเลย์มาหลายยุคหลายสมัยที่นำเรื่องหนังชวามากว่าเสียชียาวก็เพราะ หนังชาวเป็นต้นฉบับของหนังว้ายังเซียม เช่นเดียวกับหนังตะลุง ที่สมเด็จพระยาดำรงราชา

นุกาพ กล่าวว่ามีชาวบ้านควนมะพร้าว จังหวัดพัทลุง เอาอย่างหนังชวามาเล่นเป็นของไทย³ หนังชวานั้นนิยมเล่นเฉพาะเรื่องอิเหนา นายดาลิ่งชาวเมืองตานี-เมืองกลันตัน คงเดินทางไปมาหาสู่ถิ่น พรศพวกที่อพยพไปอยู่กรุงเทพฯ พบเห็นการเล่นหนังใหญ่ หนังตะลุง ในจังหวัดใกล้เคียงก็เลยคิดหนังว้ายังเซียมขึ้น คือใช้รูปตัวหนังอย่างแบบศิลปะไทยและเรื่องที่แสดงก็ไม่จำกัดอยู่เฉพาะเรื่องอิเหนา เหตุฉะนี้จึงได้ชื่อว่า “ว้ายังเซียม” หรือหนังไทยขึ้นอีกหนังหนึ่ง

เสฐียรโกเศศนำเอาความเห็นของ Miss Jenanne Cuisimer ที่กล่าวถึงที่มาของว้ายังเซียมไว้ในหนังสืออุปกณ์รามเกียรติ์ว่า “การเล่นหนังก็เรียกว่า “ว้ายังเซียม” เพราะเอาเรื่องไปจากฉบับของไทย แต่ผู้พากย์ไม่กระดากที่จะเอาเรื่องบางตอนของชวา และตำนานนิทานของท้องถิ่นเข้าไปปนกับต้นเรื่องเดิม”

เรื่องที่แสดง นายดาลิ่งกล่าวว่าหนังว้ายังเซียมสมัยก่อนส่วนใหญ่แสดงเรื่องรามเกียรติ์ที่เรียกในภาษากันปัตตานีว่า อิกายัตศรีรามและอิกายัตราวณอ (ท้าวรามณ์) เรื่องราวฉอนั้นนิยมเล่นเวลาจับนไฟหวัคร ด้วยนับถือตัวหนังราวณอเป็นหนังเจ้า เช่นเดียวกับตัวฤาษีของหนังตะลุงและตัวกาลอหรือภัทรกาลของหนังชวา

รูปตัวหนังมีผู้กล่าวกันว่า เนื่องจากศาสนาอิสลามบัญญัติห้ามการทำภาพเป็นรูปคน จึงต้องแกะรูปตัวหนังให้แลดูผิดเพี้ยนจากมนุษย์ธรรมดา ถึงกับดำเนินตัวหนังชวาว่า “จมูกโด่งโค้งคอเหมือนเปรตยีน” จากการสืบสวนนายดาลิ่ง และผู้รอบรู้ภาษาชวา และคิดเกี่ยวกับความเชื่อของชาวชวาท่านหนึ่ง⁴ สรุปความว่า

เหรียญชวามีภาพพะमारและตุงะ

วายังเป็นภาษาชวา “วา” แปลว่า รูปร่าง, ความคล้ายคลึง หรือเงา “ยัง” แปลว่า เทวดา ดังนั้นคำว่า วายังจึง หมายถึงการละเล่นที่เกี่ยวกับเรื่องราวของเทพเจ้า หนึ่งชวาหรือวายังปรูวจึง นิยมเล่นแต่เรื่องรามณะ และมหากาทรตะ ส่วนตัวโอเหนาหรืออินอนั้น ชาวชวาเชื่อกันว่า เป็นพระเจ้ากามศวร-กษัตริย์แห่งอาณาจักรเคเคตรี ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. 1660-1670 เป็นหลานปู่ของพระเจ้าโอลังคะ ผู้เป็นวิษณุเทพ อวตารลงมาปราบชุกเจ็ญ ทำให้แผ่นดินตรีชวาร่มเย็นเป็นสุข ดังนั้นศิลปินจึงสร้างตัวหนังขึ้นจากจินตนาการและคิดความเชื่อของตน บ้างก็มีรูปร่างหน้าตาพิกล มีตะบะนำเกรงขามสมเป็นเทพเจ้า ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ บ้างก็สร้างเป็นรูปจิตรพิสดารคู่ควรกับผู้มีบารมี มีศีลธรรมคอยคุ้มครองและสร้างสรรคโลก

74 รุสมิแถ

ความเห็นนี้สอดคล้องกับพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ตอนหนึ่งความว่า “เดี๋ยวนี้เขาอธิบายคำว่า “วายัง” นั้น แปลว่า “ปีศาจ” หมายความว่า มีสัจของบรรพบุรุษลงมาแสดง “วายัง” จึงทำหน้าที่ไม่ให้เหมือนคน เพราะเป็นผี ล้นยังไม่แน่ใจก็อธิบายนี้ถูกต้อง แต่บางทีก็จะจริง ลายสลักที่เป็นละครสมัยมะโฮปาหิตทำเป็นหน้าผี แต่เรื่องนิทานอื่นทำเป็นคนก็ได้” เหตุฉะนั้นกระมังหนังวายังเชียมจึงหันมาใช้รูปแบบหนังไทย ซึ่งสวยงามกว่า แท้จริงเรื่องของตัวหนังและนิยายที่ใช้ในการแสดงหนัง ล้วนเป็นของที่เกิดขึ้นก่อนที่ชาวชวา รับศาสนาอิสลามทั้งสิ้น อย่างไรก็ตามนักบวชท่านหนึ่งกล่าวกับผู้เขียนว่าการดูหนัง ดูกาพยนตร์ ถือว่าผิดจารีตประเพณีของอิสลามิกชนที่ดี

เครื่องดนตรี หนึ่งวายังเชียมมี 7 ชนิด คือ

1. กลอง (กดู) อย่างของหนังตะลุง 1 ใบ
2. ทับ (กะดอเม้าะ) 1 คู่
3. ปี่ชวา (ชุนา) 1 เล้า
4. คิ่ง 1 คู่
5. ซ้อง 1 ใบ
6. โหม่ง 1 คู่
7. แมแตะหรือจะบิง เครื่องให้

จังหวะทำนองเดียวกับกรับและโก้งของหนังใหญ่ สำหรับใช้เกาะ

ที่เก็บตัวหนัง หนังใหญ่ หนึ่งชวาใช้หีบสำหรับเก็บตัวหนัง วายังเชียมใช้แผงทำด้วยดอกไม้ไผ่สาน มีลวดลายเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาด 20 x 30 นิ้ว ประกอบกันแบบเดียวกับของหนังตะลุงเพื่อสะดวกในการสะพายแผงหนังไปเล่นในที่ต่าง ๆ

เหรียญชวามีภาพอิเหนาและบุษยามกาโล๊ะ

การเบิกโรงไหว้ครูหนัง

อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ข้าวสารข้อมสี่เหลี่ยม น้ำ เทียน ค้ายดิบ หมากพลู บุหรี่ และเงินค่ากำนัล (เงินใต้ เรียกว่าค่าราคาโรงเช่นเดียวกับมลายู คือ Kerah - นายดาลังเล่าว่า เมื่อก่อนค่า เคอะราด เรียกเก็บครั้งละ "สะโก๊ะลิ้มอ-กะเนอริ" (ประมาณ 1.25 บาท) เทียบ กับค่าของเงินในสมัยนั้นนับว่าสูงพอควร ที่กล่าวนี้เป็นเงินตราที่ใช้อยู่ใน บริเวณ 7 หัวเมืองและเมืองสงขลา มาตราการแลกเปลี่ยนเงินในเมืองตานีมี ดังนี้

15 แกแปง (อีแปะ) เป็น 1 กะเนอริ (ก้อน)

4 กะเนอริ เป็น 1 โขก (ของ เมืองสงขลาหรือ 60 อีแปะ)

2 โขก เป็น 1 เหรียญบาทหรือ เหรียญแมกซิกัน

ปัจจุบันค่าราคาแต่ละโรงไม่เหมือนกัน แต่กีดกอยู่ในราวครั้งละ 20-30 บาท) พิธีเริ่มด้วยนายดาลังหรือ ครูหมอประจำโรงหนังจุดเทียนรำลึกครู อาจารย์และบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วยคาถาดังนี้

"เฮ อาตุตานะ ยือมาแลตานะ แมเนอาณิง อยาแงปุนะ อาเวตังจี รายอดีกาปง อยาแงอเสาะอาณิง มานอะปะกรามะ สูลู อิล ยาดก ตะนาเง อยาแงละแคะ สะลูลู อาคอส ปอแคะ มิเตะตุงฯ" แปลความว่า

"พระภูมิผู้เป็นเจ้าของสุธา เทพดาผู้เป็นใหญ่ในห้วงเวหาอากาศ พระราชาธิราชเหนือหมู่บ้าน สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในจตุรทิศ การละเล่นคำคินี่ ขอ ได้โปรดช่วยอภิบาล บันดาลให้บรรลุล ความสำเร็จอย่างมีอุปสรรคมาขัดขวาง" กล่าวจบ ดนตรีบรรเลงเพลง 3 จบ

วิธีเล่นหนังวายังเซียม เริ่มด้วย ดนตรีบรรเลงเพลงใหม่โรงอยู่ชั่วระยะ หนึ่ง และเพื่อมิให้จอหนังเว้งว่างว่างเปล่า ก็จะนำเอารูปกุนง (ภูเขา) หรือ ภาพราวนอ (ท้าวราพน) ออกมาปักไว้กกลางจอ

เวลาแสดงหนังตามชนบทเริ่ม ประมาณ 3 ทุ่ม นายดาลังซึ่งเป็นทั้งคน เชิดและคนพากย์ เชิดรูปเควอป่าเนาะ (เทพย์ผู้ทรงศรศิลป์) กลับไปกลับ มาบนจอชั่วคราว แล้วเชิดเข้าโรง

เควอป่าเนาะนี้เทียบเท่ากับตัว พระนารายณ์ พระอิศวรของหนังตะลุง ต่อมาก็เชิดรูปมหาภิณู (มหาภิกษุ) หรือฤาษีออกมาว่านะโม-เพียง 3 จบ แล้วเชิดเข้าโรง จากนั้นก็เชิดรูปโคะเปเ (นายพราน) และรูปเสื่อออก พราน ไปล่าเสือ จับเสื่อได้นำมาพบฤาษี ฤาษี ให้พรานปล่อยเสื่อ⁵

ตัวตลกวางยัง เขียม

ลีลาการเล่นหนังวายังเขียม
ดังกล่าวนี้ แสดงร่องรอยอย่างเห็นได้
ชัดแจ้งว่าเป็นการเล่นแบบหนังใหญ่
จะเห็นได้จากคำฉันทพจนานุกรมการเล่น
หนังใหญ่ของพระมหานาควัดท่าทราย
ในหนังสือปฐมโฆวาท ความว่า

“บัดนี้ตั้งโห่กำธร

สองพระทรงศร

ฉลิกฉลิมฉิมฉวง

เทียบติดปลายศรศรสอง

พากย์เหยียดเสียงกลอง

ก็ทุ่มตะโพนท่าทาย

สามตระอภิวันท์บรรยาย

ชูเชิดพระนารายณ์

นรินทร์เริ่มอนุวัน

มัดพาลาสองสองขยัน

ปล่อยวานรพัน

ธนาที่เต้าเตียวจร

ถวายโคบุตรปมิให้มรณ

ปล่อยปละวานร

นิवासถานเนาคง

เริ่มเรื่องไมยราพณ์ฤทธิรงค์

สะกดอ้อมองค์

นเรศคลบบาดาล

คือเริ่มด้วยการเชิดรูปพระ
นารายณ์ออก จุดเทียนติดปลายศรบุชา
ด้วยกาพย์ “สามตระ” ประกอบเพลง
ถัดมาก็เชิดท้าวพาลจับวานรมาถวาย
พระโคบุตรฤาษี แล้วปล่อยวานรไป
แต่หนังวายังเขียมใช้ตัว “พราน” แทน
ท้าว “พาล” และใช้ “เสือ” แทน
“วานร” ลำดับต่อไปก็เริ่มแสดงเป็น
นิยาย

การเชิดตัวหนังตอนตั้งเมือง
เช่นเดียวกับหนังขาวและหนังตะลุง
หากแสดงเรื่อง อีกายัดศรวิราม นาย
ดาลังก็เชิดตัวศรวิราม (พระราม) และ
ลักษมณ์ (พระลักษมณ์) ออก..(สมมติ
เป็นท้องพระโรง)

ราชศรีวิรามตรีศกวมลักษมณ์
ถึงกิจการงานเมือง ลักษมณ์ออกบูดเบิกตัว
เสนา มีเวาะโชะ, สามะ, หรือสะอี่,
เวาะเยาะ, (ภูโตคู่หนึ่ง) เข้าเผ้ากราบทูล
รายงานกิจการ

ราชาศรีวิรามรับสั่งกิจการเสร็จ
ก็เชิดหนังทั้งชุดกลับเข้าโรง แล้วก็จับ
เอาเรื่องตอนหนึ่งตอนใดขึ้นมาแสดง
เช่นตอนกำเนิดลิตีเควี ก็จะเริ่มด้วยการ

เชิดเทพองค์หนึ่งชื่อ สมาเป็นเทพผู้ยิ่งใหญ่
ใหญ่ในสรวงสวรรค์ มีหน้าที่คอยดูแล
คุ้มครองโลก แสดงท่าที่จ้องมองดูพื้น
พิภพ ก็ทราบได้โดยญาณวิถึว่าภัยอันตราย
หนึ่งชื่อ มัสรายานา กรองเมืองนคร
ปะกือนากัน ไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรม ทำคน
เป็นอันธพาลด้วยความคะนองในฤทธา-
นุภาพ หากปล่อยไว้จะเป็นภัยแก่
มนุษยโลก จะต้องหาทางกำจัดภัยอันตราย
เสีย พากย์เสร็จก็เชิดตัวเทพสมาหะ
ไปยังคันทันไม่วิเศษ เก็บเอาผลไม้มาทำที่
ทำเสกเป่า แล้วปลางสุนครปะกือนากัน
.....

ผลไม้ตกลงบนพานพระศรีของ
ประไหมสุรี-ท้าวมัสรายานา กลิ่นของ
ผลไม้หอมหวานชวนชิม นางปดรีมารู-
ดานาเลขเสวยผลไม้วิเศษเข้าไปยังผล
ให้พระนางตั้งครภัก์และประสูติเป็นธิดา
มีรูปโฉมโฉมพริ้งพริ้วประหลาดกว่า
พงศ์เผ่าท้าวมัสรายานาประหลาดใจ
จึงรับสั่งให้นำตัวโหราจารย์เข้ามาตรวจ
ดูลักษณะดวงชะตาพระธิดา

โหราทูตว่าดวงพระชะตาของ
พระธิดาประเสริฐยิ่ง ต่อไปจะได้เป็น
ประไหมสุรีของกษัตริย์ที่อิ่งใหญ่ แต่จะ
เป็นผู้นำความพินาสมาสู่วงศ์ตระกูล
ท้าวมัสรายานาจึงสั่งให้อำมาตย์นำ
เอาพระราชธิดาบรรจจุลงในหีบแล้วนำ
ไปลอยในมหาสมุทร

กล่าวถึงฤาษีคนหนึ่งนามว่า
มหาเวลา ไปขึ้นบ้านเพ็ญตะบะอยู่กลาง
มหาสมุทร เมื่อหีบลอยมากระทบเท้า
ฤาษีเปิดหีบดูก็เห็นกุมารีน้อยน่ารัก ก็นำ
ไปเลี้ยงไว้ที่อาศรมและให้นามกุมารีว่า
ลิตีเควี (ลิตีเควี)

เรื่องของวายังเขียมที่เล่ามา จะ
เห็นได้ว่ามีเค้าโครงคล้ายคลึงกับตอน
กำเนิดลิตีดาในฉบับของไทย แต่เรื่อง
เทพสมาและการเสกเป่าผลไม้สวรรค์ลง

ไปให้นางปตรีมารดาสวยเพื่อให้กำเนิดนางสีตีเดวีนั้น เป็นเรื่องราวของอิเหนา ส่วนนวนหนึ่งแปลกปนเจ้ามา

ประเพณีและความเชื่อในการเล่นหนัง

ก่อนที่การเล่นประเภทอื่นแพร่เข้ามา วายังนิยมนอกจากจะเป็นมหรสพที่ใช้เล่นเพื่อความเพลิดเพลินของชาวชนบทแล้ว ยังเป็นที่นิยมนำไปเล่นในงานมงคลต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นสมรส เข้าสู่นิติ งานเทศกาลเฉลิมพระชนมพรรษา งานบุญอ้อแ่น (งานบูชาพระแม่โพสพ) งานบุญอุปาดา (งานเฉลิมฉลองหาค) และเล่นไหว้ครูหนังประจำปี เล่นเพื่อใช้บน (บายากาโอด) ในกรณีต่าง ๆ เช่น หายจากการเจ็บป่วย ได้บุตรชาย บุตรหญิง และในกรณีที่เชื่อว่าเป็นลางอุบาทว์เป็นกาลกิณี เช่น ดันไม้ล้มทับเรือน รอดเรือนข้าว (ขี้ข้าว) หัก

โรงหนังพังลงระหว่างหนังกำลังแสดง เชื่อกันว่านายคาลังเป็นผู้รู้เวทย์มนต์คาถา สามารถจะปิดเป่าสิ่งเลวร้ายมิให้เกิดขึ้นได้ และห้ามหญิงมีครรภ์อ่อน ๆ ดูหนัง เพราะจะทำให้มารดาเกิดความหวาดกลัว ในเมื่อเห็นบทบาทบางตอนของตัวหนังที่แทงคู่ต่อสู้ด้วยกริช อาจทำให้บุตรในครรภ์พิการได้

พิธีกรรมการแสดงหนังใช้บน (บายากาโอด)

การเล่นหนังใช้บน นิยมเล่น 3 คืนหรือ 7 คืน เรื่องที่นำมาแสดงกินสุดท้าย อันเป็นคืนแห่งการทำพิธี จะเล่นเรื่องอิกาขัตศรียาม และใช้รูปราวอน (หัวราวพณ์) เป็นหนังเจ้า (กราหมะ) ออกมาปักไว้บนจอ

พร้อมด้วยเครื่องเช่นบวงสรวง มีข้าวเหนียวสีเหลือง ข้าวแดง ขนมไก่ย่าง ไข่ไก่สด วางไว้เบื้องหน้า คาลังจุดเทียนกล่าวคาถาบูชา

“อวาอัสลี กาแลคาแลกาแลกาโบคาแลกาโบะ คือบูดาแลคือบูฯ และจบลงด้วยคำว่า อากะเตคาแลบอชูปูยอมะลือบัส มะลือบัส วะกะตุ ดูวอ ตีนอ ลีมอ คูโย๊ะ มะลือบัส...” พร้อมด้วยการดึงโบมะพร้าวให้ขาดออกจากกัน เป็นเคล็ดว่า ได้สิ้นสุดพันธนาการใช้บนลงแล้ว

โรงหนัง จอหนัง โรงหนัง วายังนิยมขนาดความกว้าง ยาว สูง ต่ำ และรูปทรง ไม่แตกต่างกับหนังชรา และหนังตะลุงของชาวไทย แต่ต้องมั่นคงแข็งแรง พลังพลาดโรงหนังพังระหว่างหนังกำลังแสดงเจ้าของงานผู้รับผิดชอบจะต้องมีหนังเล่นเสดาะเคราะห์ และจ่ายค่าทำขวัญแก่นายคาลังอีกต่อหนึ่ง จอหนังมีที่สังเกตว่า บางโรงเอาอย่างหนังว้างกลิดของชาว กือจึงให้จอโน้มเอียงไปทางด้านหน้าโรงเล็กน้อย

ปัจจุบันอาชีพการแสดงหนังยังเป็นอาชีพรอง ถัดจากการทำนา ทำสวน ก็จะมีผู้มาว่าจ้างไปแสดงเป็นครั้งคราวในงานเทศกาล หรือทำพิธีกรรมดังกล่าวมาแล้ว ที่เปิดโรงแสดงเก็บเงินจากผู้เข้าชมนั้น มีน้อยเต็มที่

อัตราค่าแสดงหนังตราวกินละ 1,500 บาท หักค่าใช้จ่าย ค่าแรงคน ประโคมเครื่องดนตรีแล้ว ตัวนายคาลังอาจจะได้ถึงกินละ 700-800 บาท

อนาคตของหนังว้างเขียม จะยืนยงคงอยู่ในรูปของการอนุรักษ์ไว้เพื่อระลึกถึงอดีตของมหรสพประเภทนี้ หรือดำรงได้ด้วยศิลปะของตนเอง ในท่ามกลางภาพยนตร์โทรทัศน์ฯ และความเปลี่ยนแปลงความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคม ย่อมขึ้นอยู่กับนายคาลังรุ่นใหม่ ที่สามารถพัฒนาองค์ประกอบของการแสดงหนัง ได้แก่ นิยาย ดนตรี ลีลาการเชิดตัวหนัง

มุขตลก และคำพากย์ ซึ่งถึงจิตใจคนดูได้เพียงใด □

เชิงอรรถ

1. ภาษามลายูในวรรณคดีไทย-ศิลปกิจ-พิสัยในวารสารรัฐสมิแล ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ปี 2517
2. พงศาวดารอิเหนาฉบับอริณีครา กรมศิลปากรพิมพ์ พ.ศ.2520
3. ตำนานละครอิเหนา พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
4. ขุนศิลปกิจพิสัย และนายคาลัง แวอุซึ่งมาละ
6. ประเพณีแสดงหนังโบราณของไทย จะแสดงการละเล่นเบิกโรงเพื่อเรียกเครื่องคนดู ด้วยชุด-จับลิงหัวค้ำ, บ้องคันแทงเสือ, ชุดโคชุดหนึ่ง ซึ่งหนังว้างเขียมรับการถ่ายทอดมาอีกต่อหนึ่ง

บุคคลและเอกสารอ้างอิง

เอกสาร

1. หนังใหญ่ ของประทุม ชุ่มเฟ่งพันธ์ ศิลปกร ปีที่ 22 เล่ม 3
2. ภาษามลายูในวรรณคดีไทย ของขุนศิลป-กิจพิสัย รัฐสมิแล ปีที่ 3 ฉบับที่ 4 ปี 2517
3. พงศาวดารอิเหนา ฉบับอริณีครา กรมศิลปากรพิมพ์ 2520
4. ตำนานอิเหนา พระนิพนธ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ
5. อุปรกรณ์รามเกียรติ์ ของเสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป
6. เสภาขุนช้างขุนแผน
7. ระเด่นลิ้นไค ของพระมหามนตรีทรัพย์
8. พงศาวดารเมืองสงขลา

บุคคล

1. ขุนศิลปกิจพิสัย
2. ขุนศิลปกรรมพิเศษ
3. นายคาลังแวอุซึ่ง บาละ
4. นายคาลังวาเยะ
5. นายคาลังทางา
6. นายคาลังปทุมดี